

مدیریت و شهر

(واکاوی نقش و تأثیر پارادایم مدیریت بر شهرسازی معاصر ایران)

مؤلف

مجتبایاد حیدری

مکان کتاب

بهار ۹۷

سرشناسه	: حیدری، محمدجواد، ۱۳۵۹-
عنوان و نام‌پدیدآور	: مدرنیته و شهر: واکاوی نقش و تأثیر پارادایم مدرنیته بر شهرسازی معاصر / مؤلف: محمدجواد حیدری.
مشخصات نشر	: زنجان: نیکان کتاب، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	: ۱۸۴ ص.:
شابک	: ۹۷۸-۹۶۴-۱۹۶-۴۷۰-۴
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه
موضوع	: شهرسازی -- ایران -- تاریخ
موضوع	: City planning -- Iran -- History
موضوع	: معماری جدید -- ایران -- قرن ۱۴
موضوع	: Architecture, Modern -- Iran -- 20th century
موضوع	: معماری جدید
موضوع	: Architecture, Modern
موضوع	: شهرسازی
موضوع	: City planning
رده‌بندی دیویی	: ۷۲۴
رده‌بندی کنگره	: ۳۹۶ م ۹ ج ۵۰۰ / NA
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۰۵۵۲۱

مدرنیته و شهر (واکاوی نقش و تأثیر پارادایم مدرنیته بر شهرسازی معاصر ایران)

مؤلف: محمدجواد حیدری

امور فنی: نیکان کتاب

طراحی جلد: عرفان فرجی

چاپ و صحافی: سالانه

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۱۲,۵۰۰ تومان

چاپ اول: بهار ۹۷

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۱۹۶-۴۷۰-۴

دفتر نشر:

زنجان، چهارراه سعدی، روبروی بانک پاسارگاد، کوچه شهید باقری، ساختمان سپهر، واحد ۴

تلفکس: ۰۲۴-۳۳۳۳۵۵۴۱

Email: Nikanketab@yahoo.com

www.nikanketab.ir - @nikanketabpubbot

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱۵	پیشگفتار

فصل اول: کلیات

۱۸	۱-۱. مقدمه
۲۱	۲-۱. اهمیت و ضرورت انجام تحقیق
۲۳	۳-۱. اهداف مشخص تحقیق
۲۳	۱-۳-۱. اهداف کلی
۲۳	۲-۳-۱. اهداف خرد
۲۴	۴-۱. پیشینه تحقیق
۲۴	۱-۴-۱. در مقیاس داخلی
۲۴	۱-۴-۱-۱. کتاب‌ها
۲۵	۲-۴-۱-۲. مقالات
۲۸	۳-۴-۱-۳. پایان‌نامه‌ها
۲۹	۴-۴-۱-۴. کنفرانس‌ها
۳۰	۲-۴-۱-۲. در مقیاس خارج
۳۰	۱-۴-۱-۲. کتاب‌ها
۳۱	۲-۴-۱-۲. مقالات

۳۳	۱-۴-۳. پایان نامه ها
۳۳	۱-۴-۴. کنفرانس ها
۳۴	۱-۵. موخره

فصل دوم: بافت کهن شهرها عرصه‌ی تقابل سنت و مدرنیته

۳۶	۱-۲. مقدمه
۳۷	۲-۲. گفتار اول
۳۷	۱-۲-۱. مفهوم مدرن و مدرنیته
۳۹	۲-۲-۲. تقسیم‌بندی دوره‌ای مدرنیته
۳۹	۲-۲-۳. سخنه‌ی مهم مدرنیته
۳۹	۲-۲-۴. راس‌یاریسم
۴۰	۲-۲-۵. اوانیسم
۴۰	۲-۲-۶. سکولاریسم
۴۰	۲-۲-۷. نظام‌مندی
۴۱	۲-۳. گفتار دوم
۴۱	۱-۳-۲. واژه‌شناسی تحقیق
۴۱	۲-۳-۱. سنت
۴۲	۲-۳-۲. بافت شهر
۴۲	۲-۳-۱-۱. بافت تاریخی
۴۲	۲-۳-۱-۲. بافت قدیم
۴۳	۲-۳-۱-۳. بافت کهن
۴۳	۲-۳-۱-۴. بافت فرسوده
۴۵	۲-۳-۲. نظریه‌های علل فرسودگی بافت‌های کهن شهری
۴۵	۲-۳-۱-۱. نظریه‌ی تحول طبیعی
۴۶	۲-۳-۱-۲. نظریه‌ی ترجیح و درآمد
۴۷	۲-۳-۱-۳. نظریه‌ی کهنگی و متروک شدگی

۴۷	 نظریه‌ی سیاست‌های ناخواسته ۴-۲-۳-۲
۴۸	 نظریه‌ی استعمار ۵-۲-۳-۲
۴۸	 نظریه‌ی تغییر ساختاری ۶-۲-۳-۲
۴۹	 نظریه‌ی بحران مالی شهرداری‌ها و جدایی ساکنین بافت از آن ۷-۲-۳-۲
۴۹	 نظریه‌ی تنازع ۸-۲-۳-۲
۵۰	 روش‌های مداخله در بافت‌های کهن شهری ۳-۳-۲
۵۰	 مداخله‌ی نوگرایانه ۱-۳-۳-۲
۵۰	 مداخله‌ی فرهنگ گرایانه ۲-۳-۳-۲
۵۱	 مداخله‌ی فرانوگرایانه ۳-۳-۲
۵۱	 مداخله‌ی مردم گرایانه ۴-۳-۲
۵۱	 گفتار سوم ۴-۲
۵۱	 تقابلیت و مدنیت ۱-۴-۲
۵۳	 مؤخره ۵-۲

فصل سوم: تکوین و توسعه‌ی شهرسازی مدرن در عرصه‌ی جهانی

۵۶	 مقدمه ۱-۳
۵۶	 تعریف شهرسازی مدرن ۲-۳
۵۷	 زمینه‌های مؤثر بر شکل‌گیری شهرسازی مدرن ۳-۳
۵۸	 زمینه‌های اقتصادی ۱-۳-۳
۵۸	 زمینه‌های سیاسی ۲-۳-۳
۵۹	 سه انقلاب ۱-۲-۳-۳
۵۹	 انقلاب سیاسی فرانسه ۱-۱-۲-۳-۳
۶۰	 انقلاب صنعتی بریتانیا ۲-۱-۲-۳-۳
۶۱	 انقلاب فلسفی آلمان ۳-۱-۲-۳-۳
۶۲	 زمینه‌های اجتماعی ۳-۳-۳
۶۳	 زمینه‌های مذهبی ۴-۳-۳

- ۶۳ ۵-۳-۳. زمینه‌های علمی و فنی.
- ۶۴ ۶-۳-۳. زمینه‌های هنری و معماری.
- ۶۴ ۴-۳. زایش شهرسازی مدرن.
- ۶۵ ۱-۴-۳. نظرات معتقد به دوره‌ی پیش از عصر صنعت.
- ۶۶ ۲-۴-۳. نظرات معتقد به دوره‌ی بعد از عصر صنعت.
- ۶۷ ۵-۳. پوشش شهرسازی مدرن.
- ۶۷ ۱-۵-۳. شهرسازی مدرن اولیه.
- ۶۷ ۱-۱-۵. انجمن هنر و تولیدات صنعتی در انگلستان.
- ۶۸ ۲-۱-۵. سازمان ورکبوند آلمان.
- ۶۸ ۳-۵-۳. هنر نو.
- ۶۹ ۲-۵-۳. شهرسازی مدرن.
- ۶۹ ۱-۲-۵-۳. کارخانه‌گرایی.
- ۶۹ ۲-۲-۵-۳. نمادگرایی.
- ۷۰ ۳-۲-۵-۳. اکسپرسیونیسم.
- ۷۰ ۴-۲-۵-۳. دستیل.
- ۷۰ ۵-۲-۵-۳. سبک کوبیسم.
- ۷۱ ۶-۲-۵-۳. ناب‌گرایی.
- ۷۱ ۷-۲-۵-۳. خردگرایی.
- ۷۲ ۸-۲-۵-۳. عملکردگرایی.
- ۷۲ ۳-۵-۳. شهرسازی مدرن متعالی.
- ۷۳ ۴-۵-۳. شهرسازی مدرن متأخر.
- ۷۴ ۱-۴-۵-۳. تندیس‌گرایی.
- ۷۴ ۲-۴-۵-۳. بروتالیسم.
- ۷۴ ۳-۴-۵-۳. مینیمالیسم.
- ۷۵ ۵-۵-۳. مدرنیسم نو.
- ۷۶ ۶-۳. معرفی برخی از تأثیرگذارترین نظریه‌پردازان شهرسازی مدرن.

- ۳-۶-۱. نظریه پردازان شهرسازی مدرن اولیه ۷۶
- ۳-۶-۲. نظریه پردازان شهرسازی مدرن ۷۷
- ۳-۶-۲-۱. والتر آدولف گروبیوس ۷۷
- ۳-۶-۲-۲. لودویگ میس ون در روهه ۷۸
- ۳-۶-۳. نظریه پردازان شهرسازی مدرن متعالی ۷۸
- ۳-۶-۳-۱. تونی گارنیه ۷۹
- ۳-۶-۳-۲. آدولف لوش ۷۹
- ۳-۶-۳-۳. لوکور بوزیه ۸۰
- ۳-۶-۴. نظریه پردازان شهرسازی مدرن متأخر ۸۱
- ۳-۶-۴-۱. ریچارد باکمینستر فولر ۸۱
- ۳-۶-۴-۲. لودویگ کان ۸۱
- ۳-۶-۴-۳. کزنه تانیه ۸۲
- ۳-۷. کنگره بین المللی معماران مدرن (سیام) و تولّد شهرسازی مدرن ۸۳
- ۳-۸. اصول و معیارهای شهرسازی مدرن ۸۸
- ۳-۸-۱. خردگرایی ۸۸
- ۳-۸-۲. اقتدار دولتی ۹۰
- ۳-۸-۳. قطع ارتباط با گذشته و ردّ سنت ۹۱
- ۳-۸-۴. وجود الگوهای ثابت و جهان شمول ۹۲
- ۳-۸-۵. تخصّص گرایی مطلق ۹۳
- ۳-۸-۶. حمل و نقل ۹۴
- ۳-۸-۷. خیابان های شهری ۹۵
- ۳-۸-۸. منطقه بندی شهر ۹۶
- ۳-۸-۹. افزایش تراکم های شهری ۹۷
- ۳-۸-۱۰. مساکن تپ و انبوه ۹۷
- ۳-۸-۱۱. آسمان خراش ها و ساختمان های بلند ۹۸
- ۳-۸-۱۲. برج در فضای سبز ۹۸

- ۹۹..... ۱۳-۸-۳. استانداردگرایی
- ۱۰۰..... ۱۴-۸-۳. توسعه‌ی فضای سبز
- ۱۰۱..... ۹-۳. کیفیت شهر ایده‌آل از نظر شهرسازان مدرنیست
- ۱۰۲..... ۱۰-۳. درآمدی موجز بر چند طرح اجرا شده‌ی شهرسازی مدرن
- ۱۰۲..... ۱-۱۰-۳. نمونه‌های موفق
- ۱۰۲..... ۱-۱-۱۰-۳. سن دیه
- ۱۰۲..... ۲-۱۰-۳. نمونه‌های ناموفق
- ۱۰۲..... ۱-۲-۱۰-۱. برازیلیا
- ۱۰۳..... ۲-۲-۱۰-۱. چندیگر

فصل چهارم: رویش و پویای شهرسازی مدرن در ایران

- ۱۰۶..... ۱-۴. رویش شهرسازی مدرن ایران
- ۱۰۷..... ۱-۱-۴. شهرها
- ۱۰۸..... ۲-۱-۴. پاتوق‌ها و مراکز فرهنگی و هنری
- ۱۰۸..... ۳-۱-۴. اقلیت‌ها
- ۱۰۸..... ۴-۱-۴. مستشرقان
- ۱۰۸..... ۵-۱-۴. شاهان و نیروهای دولتی
- ۱۱۰..... ۶-۱-۴. روشنفکران خارج از کشور
- ۱۱۰..... ۲-۴. پویای شهرسازی مدرن در ایران
- ۱۱۱..... ۱-۲-۴. تحولات شهرنشینی و فعالیت‌های شهرسازی در عصر فاجا
- ۱۱۱..... ۱-۱-۲-۴. تحولات شهرنشینی
- ۱۱۴..... ۲-۱-۲-۴. فعالیت‌های شهرسازی (تولد سبک تهران)
- ۱۱۹..... ۲-۲-۴. تحولات شهرنشینی و فعالیت‌های شهرسازی در عصر پهلوی
- ۱۱۹..... ۱-۲-۲-۴. دوره‌ی پهلوی اول
- ۱۲۰..... ۱-۱-۲-۲-۴. تحولات شهرنشینی
- ۱۲۱..... ۲-۱-۲-۲-۴. فعالیت‌های شهرسازی

- ۱۲۲..... ۱-۲-۱-۲-۲-۴. تخریب برج و باروهای شهرها
- ۱۲۳..... ۲-۲-۱-۲-۲-۴. مداخله در بافت کهن شهرها با تعریض خیابان‌ها
- ۱۲۵..... ۳-۲-۱-۲-۲-۴. احداث بناهای عمومی به دنبال رشد دیوانسالاری دولتی
- ۱۲۶..... ۲-۲-۲-۲-۴. دوره‌ی پهلوی اول
- ۱۲۷..... ۱-۲-۲-۲-۲-۴. تحولات شهرنشینی
- ۱۲۷..... ۱-۱-۲-۲-۲-۴. دوران شهرنشینی بطنی
- ۱۲۸..... ۱-۱-۱-۲-۲-۲-۴. سال‌های ۱۳۰۰ تا ۱۳۲۰
- ۱۲۸..... ۲-۱-۱-۲-۲-۲-۴. سال‌های ۱۳۲۰ تا ۱۳۳۲
- ۱۲۹..... ۳-۱-۱-۲-۲-۲-۴. سال‌های ۱۳۳۲ تا ۱۳۴۰
- ۱۲۹..... ۲-۱-۲-۲-۲-۲-۴. دوران شهرنشینی سریع
- ۱۳۰..... ۱-۲-۲-۲-۲-۴. سال‌های ۱۳۴۰ تا ۱۳۴۵
- ۱۳۰..... ۲-۱-۲-۲-۲-۲-۴. سال‌های ۱۳۴۵ تا ۱۳۵۷
- ۱۳۱..... ۲-۲-۲-۲-۲-۴. فعالیت‌های شهرسازی
- ۱۳۲..... ۱-۲-۲-۲-۲-۲-۴. برنامه عمران اول
- ۱۳۳..... ۲-۲-۲-۲-۲-۲-۴. برنامه‌ی عمرانی دوم
- ۱۳۵..... ۳-۲-۲-۲-۲-۲-۴. برنامه‌ی عمرانی سوم
- ۱۳۶..... ۴-۲-۲-۲-۲-۲-۴. برنامه‌ی عمرانی چهارم
- ۱۳۷..... ۵-۲-۲-۲-۲-۲-۴. برنامه‌ی عمرانی پنجم
- ۱۳۸..... ۳-۲-۲-۲-۲-۲-۴. فعالیت‌های شهرسازی پس از پیروزی انقلاب اسلام
- ۱۳۹..... ۱-۳-۲-۲-۲-۲-۴. تحولات شهرنشینی
- ۱۴۱..... ۲-۳-۲-۲-۲-۲-۴. فعالیت‌های شهرسازی
- ۱۴۱..... ۱-۲-۳-۲-۲-۲-۴. فعالیت‌های صورت گرفته پیش از تهیه‌ی برنامه‌های توسعه‌ی ...
- ۱۴۲..... ۲-۲-۳-۲-۲-۲-۴. برنامه‌ی اول (تصویب نشده‌ی) توسعه‌ی اقتصادی، ...
- ۱۴۲..... ۳-۲-۳-۲-۲-۲-۴. برنامه‌ی اول توسعه‌ی جمهوری اسلامی ایران
- ۱۴۴..... ۴-۲-۳-۲-۲-۲-۴. برنامه‌ی دوم توسعه‌ی جمهوری اسلامی ایران
- ۱۴۷..... ۵-۲-۳-۲-۲-۲-۴. برنامه‌ی سوم توسعه‌ی جمهوری اسلامی ایران

- ۱۴۸.....۲-۳-۲-۴ برنامه‌ی چهارم توسعه‌ی جمهوری اسلامی ایران
- ۱۵۰.....۷-۲-۳-۲-۴ برنامه‌ی پنجم توسعه‌ی جمهوری اسلامی ایران
- ۱۵۲.....۳-۴. نگاهی اجمالی به تجارب مداخله در بافت کهن شهری
- ۱۵۲.....۱-۳-۴. مقیاس خارجی
- ۱۵۲.....۱-۳-۴. فرانسه
- ۱۵۳.....۲-۱-۱-۳-۴ انگلستان
- ۱۵۴.....۳-۱-۱-۳-۴ ایتالیا
- ۱۵۶.....۲-۱-۴. مقیاس داخلی
- ۱۵۶.....۱-۲-۳-۱. اصفهان (محله‌ی جوباره)
- ۱۵۷.....۲-۱-۳-۴. یراز (محله‌ی درب شاهزاده)
- ۱۵۹.....۲-۳-۴. هد، طرح نوسازی منطقه‌ی اطراف حرم مطهر حضرت امام رضا(ع)
- ۱۶۲.....۴-۴. مدرنیته و نقش آن در ایران هویت شهرهای ایرانی

فصل پنجم: سخن آخر

- ۱۶۳.....جمع‌بندی
- ۱۶۹.....منابع و مأخذ

پیشگفتار

قرن بیستم، قرن است که شهرسازی جدید با منشأ گرفتن از تحولات فکری و فلسفی مدرنیته، با عنوان شهرسازی مدرن زاده می‌شود که غالباً با نگاهی ترقی‌گرایانه، خواهان جدی فاصله گرفتن آن از پیش‌مدرنیسم است و چهار عامل صنعتی و تکنولوژیکی (انقلاب صنعتی و آثار و نتایج آن)، عامل مذهبی - اعتقادی (دوربین پروتستانیزم)، عامل اقتصادی (اندیشه‌های جان مینارد کینز) و نیاز به بازسازی پس از دو جنگ جهانی اساس فکری چنین پارادایمی را بنیان‌گذاری می‌کنند. شهرسازی جدید با کنار گذاشتن پیکرشناسی، تیپولوژی، مکانیزاسیون و استانداردگرایی را بر اساس یکسانی و یکنواختی اجتماعی و تولید انبوه تکنولوژیکی رواج می‌دهد. به گونه‌ای که هرگونه تفاوت‌های انسانی و فرهنگی را مضر و غیرمعقول می‌دانست تا آن‌جا که لوک ربوزیه معتقد به وجود آوردن «روح تولید انبوه» در همه جوانب و ابعاد زندگی بود. در واقع شهر در تفکر مدرنیستی شهرسازی، شیء یکسانی می‌گردد که به وسیله یک منطق صنعتی در همه جای دنیا سانس می‌شود. گو این که شهرسازی جدید، سر در تغییر تعاریف سنتی از شهر و فضاها و عملکردهای موجود در آن دارد. اگر شهر قبلاً فضا در میان توده‌ها بود، ولی اکنون، توده‌ها در میان فضا هستند و فضا را تعریف می‌کنند (جنگجو، ۱۳۸۹: ۵۱). شهر در شهرسازی مدرن شیئی یکسان تولید شده می‌گردد که در همه جای یک منطق صنعتی در همه جای دنیا ساخته می‌شود و دیگر تفاوتی نخواهد کرد که فرد در شهر نیویورک قدم بزند، یا در لندن و یا در شهرهای ایران چون زنجان. و این یعنی نفی هویت و سنت تاریخی و فرهنگی ملت‌ها، چیزی که آوانگارد‌های نهضت نو، در سخن و در عمل آن را بیان می‌داشتند.

در سطح ملی، با استقرار حکمت پهلوی، سرآغاز جدیدی در تاریخ شهرنشینی ایران حاصل شد. شهرها شروع به تحول و دگرگونی نمودند. این تغییر با عناوین مختلف تجد‌طلبی، مدرنیسم و

تجددگرایی در حیات ملی و شهرنشینی ظاهر شده و سرمنشأ کلیه تحولات اقتصادی و اجتماعی قرن حاضر تلقی شده است (نظریان، ۱۳۸۱: ۸۴). با تأکید بر انقطاع تاریخی و تجددطلبی و علی‌رغم حضور و وجود روابط زیست و تولید کهن، دولت پهلوی در پی تغییر شکلی می‌باشد، نه محتوایی. در واقع شیوه‌ی تولید سرمایه‌داری تثبیت‌یافته در فردای جنگ جهانی اول با اعلان و گسترش نوگرایی (مدرنیسم)، به خویش جنبه‌ای جهانی می‌بخشد، در پرتو چنین تحولاتی، آنچه اهمیت دارد، نه تغییرات محتوایی، بلکه دگرگونی‌های شکلی متناسب با این منطق است. بدین ترتیب دولت پهلوی در مرحله‌ی اول موجودیت خویش موفق می‌شود تا با اعلان تجددطلبی، به دگرگونی‌های شکلی و صورتی باشد. شده از تفکر توسعه‌ی برون‌زا را در قالب خیابان‌کشی‌های چلیپایی در بافت کهن شهرها تحقق بخشید. برخلاف سنت شهرسازی کشور، شهر نه در برون و در فراسوی دیوارها، بلکه از درون مورد دگرگونی و تغییرات کالبدی قرار می‌گیرد. تصویب قانون بلدیه در سال ۱۳۰۹ شمسی، محملی مناسب برای اتخاذ در بافت‌های کهن شهری - از این پس سنتی و ناکارا- را فراهم می‌آورد. به دنبال تصویب این قانون برای نقشه خیابان‌ها در دستور کار قرار می‌گیرد و دو خیابان چلیپایی بافت کهن شهرها را از هم می‌برد. ایجاد خیابان به عنوان نماد تجدّد، اولین پژواک از شهرسازی هوسمان گونه‌ای است که با نظریه پردازی‌های نوگرایان ۱۹۲۰ اروپا جنبه‌ای بین‌المللی یافته و در ایران شنیده می‌شود و تصویب «قانون تعییر توسعه‌ی معابر و خیابان‌ها» در سال ۱۳۱۲ شمسی جوابی روشن به این گونه شهرسازی است. این حرکت چون لکه‌ای روغن در سراسر شهرهای کشور دوانیده می‌شود و مهر و نشان اولین اقدامات شهری، جدید را بر چهره‌ی شهرهای ایرانی می‌زند. شالوده‌ای کهن ارتباطات از هم گسسته می‌شود، سازمان محلی دچار آسیب جدی می‌گردد و بازار به عنوان ستون فقرات اقتصادی - اجتماعی و فرهنگی شهر، در مقابل حضور قوی خیابان و انتقال بخش عمده‌ای از فعالیت‌های اقتصادی به کنارهای آن، برای همیشه رنگ می‌بازد (حبیبی، ۱۳۸۰: ۱۶۳ - ۱۵۹). در نتیجه‌ی چنین اقداماتی شهرهای کشور حالت "از این جا رانده و از آن جا مانده" را پیدا کردند. زیرا نه تنها به معنای واقعی شهر مدرن، مدرن نگردیدند، بلکه با جراحی‌های صورت گرفته، دچار گسست فضایی در ساختار و سازمان کالبدی خویش گردیدند و از آن زمان تا به امروز سعی داریم با تهیه و اجرای طرح‌های مختلف شهری، جریان زمان را در کالبد

شهرهای کشور وارد نموده و به اصطلاح مدرن نماییم و در این راه تا آن جا پیش می‌رویم که حتی ابایی از تخریب و نابودی بافت قدیم شهرهای کشور - که تنها یادگاران مدنیت و شهرنشینی در ایران زمین می‌باشند - نیز نداریم.

محمدجواد حیدری

دانشجوی دکتری تخصصی در رشته شهرسازی

www.ketab.ir